

چارچوب برنامه های راهبردی - عملیاتی مدیریت منظر خیابان های شهری (مطالعه موردی: خیابان امیرکبیر تهران)

منصور یگانه^{۱*}، کامیاب کیانی^۲

(این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان برنامه راهبردی - عملیاتی مدیریت منظر شهری منطقه ۲۲ می باشد که با حمایت مالی مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران انجام گرفته است)

*۱- منصور یگانه، نویسنده مسئول، استادیار گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

۲- کامیاب کیانی، دانشجوی کارشناسی ارشد معماری منظر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: yeganeh@Modares.ac.ir

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۵/۰۱ تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۶/۱۴

چکیده

هدف این مطالعه، تدوین چارچوبی برای مدیریت و ساماندهی منظر خیابان شهری به طور عام و خیابان شهری منطقه بیست و دو تهران به صورت خاص است. پس از تدوین اهداف و راهبردهای کلان بر اساس اسناد فرادست و نظرات ذینفعان معیارهای مطلوبیت خیابان های شهری تدوین و در راستای دستیابی به آنها راهکارهای عملیاتی تدوین شده است. شاخصهای مدیریت منظر شهری در این مطالعه بر اساس ابعاد نظریه منظر پایدار و با توجه به ماهیت خیابان شهری استخراج شده است. روش تحقیق این مطالعه، توصیفی و تحلیلی و پیمایش با ابزارهای مصاحبه و مشاهدات و برداشت های میدانی است. مطالعه موردی، خیابان امیرکبیر در منطقه بیست و دو تهران می باشد. خروجی و نتایج این مطالعه منجر به تدوین راهکارهایی در ابعاد کالبدی، فضایی، فعالیتی، معنایی و بومی - سرزمینی و با توجه به عناصر ثابت، نیمه ثابت و متحرک، عناصر نرم و سخت، ساختمان های ساخته شده و در حال ساخت شده است.

کلمات کلیدی

"خیابان های شهری"، "برنامه راهبردی و عملیاتی"، "کالبد"، "فضا"، "فعالیت"، "معنا و بوم"

Strategic-Operational Strategic Plans for Urban Street Landscape Management (Case Study: Amirkabir St. Tehran)

^{1*}Mansour Yeganeh, ²Kamyab kiani

*1 Mansour Yeganeh, Corresponding Author, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

2 Kamyab Kiani, M.A Landscape architecture, Tarbiat Modares University, Teham, Iran

*Email Address: yeganeh@modares.ac.ir

Abstract

The purpose of this study is to develop a framework for managing and organizing the urban street landscape in general and the urban street of the twenty-second region of Tehran in particular. After formulating the goals and strategies based on the documents and the opinions of the stakeholders, the criteria for the utility of urban streets are formulated and in order to achieve them, operational strategies have been developed. Urban Landscape Management Indicators in this study have been extracted based on the dimensions of sustainable landscape theory and according to the nature of urban streets. The research method of this study is descriptive and analytical and scrolling with interviewing tools and observations and field observations. Case study is, Amir Kabir Street, in the twenty-two district of Tehran. The outcomes and results of this study lead to the formulation of solutions in the physical, spatial, operational, semantic and native-territorial dimensions, and with regard to the fixed, semi-stable and moving elements, soft and hard elements.

Keywords

"Urban streets", "Strategic and operational program", "Body", "Space", "Activity", "Meaning and canvas"

۱. مقدمه

تحولات و ساخت و سازهای بی‌رویه، نیاز به سند و چارچوب عملیاتی برای مدیریت منظر شهری آن است. اسناد زیادی در ارتباط با این موضوع قابل ارجاع و استناد خواهند بود که مهم ترین آنها عبارتند از: مصوبه مورخ ۱۳۶۹/۲/۲۸ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران تحت عنوان «ضوابط و مقررات نمای شهری» «ضوابط و مقررات ارتقاء کیفی سیما و منظر شهری» مصوبه جلسه مورخ ۱۳۸۷/۹/۲۵ شورای عالی شهرسازی و معماری طرح جامع شهر تهران و طرح تفصیلی منطقه ۲۲ سند راهبردی مدیریت منظر شهر تهران از هر فضای شهری با توجه به ماهیت و گونه آن، توقعات و انتظاراتی مورد نظر است. خیابان شهری به‌عنوان ساختار اصلی جریان زندگی، باید سرزنده بوده و به منظور پاسخگویی به انواع تنوع‌ها، انعطاف‌پذیر باشد. همچنین دارای فضای خاطره‌انگیز بوده و برای حضور گروه‌های مختلف ایمن باشد (پاکزاد، ۱۳۸۴: ۱۳۹). تداوم رویدادهای بدنه به‌داخل فضا، نقش بسیار مهمی در ایجاد فضایی سرزنده و متنوع دارد. سرزندگی خیابان‌های شهری از حیث اقتصادی نیز حائز اهمیت است و باعث ارزش افزوده املاک و کاربری‌ها می‌شود (جیکوبز، ۱۳۸۶: ۲۰۳). در زمینه خاطره‌انگیزی خیابان شهری، دو عامل اساسی دارای بیشترین تأثیر هستند، ابتدا نقش‌انگیزی خیابان شهری به‌معنای وجود عملکردها، مفاهیم و ویژگی‌های کالبدی مشخص و متمایزی که به راحتی در ذهن حک می‌شوند و دوم برانگیخته‌شدن احساسات مثبت شهروندان و ایجاد محیطی مأنوس از طریق امکان دخل و تصرف در فضا توسط آنها و همچنین افزایش مشارکت شهروندان در نگهداری فضا؛ به نحوی که فضا را بخشی از محیط زندگی‌شان بدانند (پاکزاد، ۱۳۸۴: ۱۴۵). توجه به نشانه‌های جمعی و تقویت آنان نقش مؤثری در خاطره‌انگیزی خیابان شهری دارد. با توجه به حضور همزمان سواره و پیاده در خیابان‌های شهری، ایمنی سواره در برابر پیاده و ایمنی پیاده در برابر سواره و موانع فیزیکی از اهمیت زیادی برخوردار است. ایجاد تنوع و امنیت، و انعطاف باید هم در عملکرد و هم در کالبد تحقق یابد (یگانه، ۱۳۹۴).

برنامه راهبردی مدیریت منظر باید واجد ویژگی‌هایی متعددی برای امکان کنترل و نظارت کارآمد و مستمر، انعطاف‌پذیری، هویت‌بخش، تعلق آفرین، و مبتنی بر خلق فضای عمومی شهری سرزنده، پویا، اجتماعی و متناسب با فرهنگ ایرانی - اسلامی باشد. راهبردی مدیریت منظر شهری به‌صورت شفاف بیانگر ضرورت توجه هم‌زمان به ابعاد ماهوی (فرم و منظر شهر) و رویه‌ای (فرایند تحقق) در بهسازی سیمای منطقه خواهد بود، که محتوای دیگر اسناد شهر تهران و منطقه را تکمیل و تدقیق می‌نماید. برنامه مبنای اتخاذ تصمیمات برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت شهری قرار گرفته و کیفیت محیط را در راستای اهداف طرح جامع جدید تهران و طرح تفصیلی منطقه ارتقاء خواهد بخشید. با توجه به اینکه منطقه ۲۲ به‌دلیل ویژگی‌های طبیعی‌اش و جاذبه‌های جذب گردشگر و سرعت ساخت و ساز یکی از مناطق ویژه در شهر تهران است، ضرورت دارد علاوه بر اسناد متعارف توسعه شهری یک برنامه ویژه‌ای برای مدیریت منظر شهری و مدیریت ساخت و ساز در آن تهیه گردد، تا ضمن رعایت اسناد و برنامه‌های بالادستی موجود، اقدامات موردی و تسهیل‌گر را برای مدیریت منظر برای حفظ هویت شهری و ارتقاء کیفیت زیست در منطقه فراهم کند. در صورتی که این برنامه مشخص تهیه نشود حجم آسیب‌ها و خسارات به محیط و کیفیت فضا به‌دلیل اینکه بخش عمده‌ای از ساخت و سازهای تهران در این منطقه صورت می‌گیرد، تا حد زیادی غیر قابل جبران خواهد بود. در این مطالعه، برنامه راهبردی و عملیاتی منظر خیابان شهری مطالعه‌شده و یکی از خیابان‌های شهری منطقه ۲۲ به‌عنوان مطالعه موردی قرار گرفته‌است. پس از بررسی اسناد و پیشینه، اهداف و راهبردهای کلان برای منطقه تدوین شده، و معیارهای مطلوبیت خیابان‌های شهری بر اساس نظرات ذی‌نفعان استخراج شده‌است. راهکارهای دستیابی به این راهبردها و معیارها، برای خیابان امیر کبیر به‌صورت تفصیلی ارایه شده است.

۲. مبانی نظری و پیشینه برنامه‌های راهبردی - عملیاتی مدیریت منظر خیابان‌های شهری

پیشینه تهیه اسناد راهبردی برای مدیریت منظر شهری از چند جنبه قابل بررسی است. یکی از مهم‌ترین وجوه، تهیه اسناد مدیریت منظر شهری، ساماندهی سیما و منظر شهری و تدوین مبانی و الگوهای ایرانی - اسلامی در قالب طرح‌ها و اسناد کلان در شهر تهران و کشور است. طرح‌های پژوهشی و مقالات و پایان‌نامه‌های مرتبط با این موضوع نیز بخش عمده‌ای از پیشینه موضوع را شکل می‌دهند. بررسی دقیق‌تر پیشینه موضوع به‌دلیل حجم بسیار زیاد مطالعات صورت‌گرفته به‌خصوص در حوزه تدوین معیارها و مبانی نیازمند فرصتی مناسب‌تر است، لیکن به‌طور کلی هر یک از این طرح‌ها و پژوهش‌ها، منظر شهری را از ابعادی مورد توجه قرار داده‌اند. به لحاظ نظری، مبانی و معیارهای کامل و تقریباً جامعی در این زمینه تدوین شده است. لیکن منطقه ۲۲ شهرداری تهران به‌دلیل سرعت خیره‌کننده آن در تغییر و

توقع	ابعاد	راهبرد
خاطره‌انگیزی	نقش‌انگیزی	نقش‌انگیزی در کالبد نقش‌انگیزی در عملکرد نقش‌انگیزی در معنا
	برانگیختن احساسات	افزایش مشارکت شهروندان امکان دخل و تصرف در فضا
سرزنده بوده	تنوع بخشی	تنوع بخشی در کالبد تنوع بخشی در عملکرد
	امنیت	امنیت در کالبد امنیت در عملکرد
انعطاف‌پذیری	انعطاف‌پذیری در کالبد	انعطاف‌پذیری در کف انعطاف‌پذیری در بدنه
	انعطاف‌پذیری در عملکرد	انعطاف‌پذیری در عناصر مستقر فضا انعطاف‌پذیری به لحاظ استفاده زمانی انعطاف‌پذیری به لحاظ مکانی
ایمنی	ایمنی پیاده و سواره‌ها در برابر هم	

جدول ۱: توقعات موردی از خیابان شهری

۳. مواد و روش ها

به غیر از شهروندان از نظرات مدیران و کارشناسان مدیریت شهری و همچنین افراد مرتبط در حوزه ساخت به‌ویژه انبوه‌سازها نیز بهره برده شده‌است. حجم نمونه ۶۰ نفر می باشد. به منظور سنجش هر یک از ابعاد ذکر شده، لازم است گویه‌های هر یک به طور شفاف و مشخص تعیین گردد. در جدول زیر گویه‌هایی که بر اساس آن اولویت معیارها و مولفه‌های مطلوبیت منظر شهری توسط شهروندان تعیین شده‌است.

روش تحقیق حاضر ترکیبی از روش‌های توصیفی-تحلیلی و پیمایش از طریق مصاحبه و مشاهدات میدانی می باشد. شیوه‌های گردآوری داده‌ها در سطح کلان از طریق رجوع به اسناد و متون علمی می‌باشد. روش گردآوری داده‌ها در سطح خرد، روش گردآوری تجربی پیمایش با ابزارهای پرسشنامه و برداشت مشخصه‌های کلیدی، فضایی، فعالیتی-اجتماعی و نمادین و بوم - سرزمینی فضاها می‌باشد

جامعه هدف	روش تحقیق	جامعه آماری	شیوه نمونه گیری	ابزار گردآوری اطلاعات	روش تجزیه و تحلیل
اسناد بالادستی و فرو دستی	تحلیل محتوا	تمامی اسناد و قوانین مرتبط با موضوع	هدفمند	پرسشنامه معکوس و جداول	کدگذاری و تحلیل کیفی/تکنیک سوات
نظریه ها، تجارب عملی	مرور ادبیات روایی	نظریه ها مرتبط/تجارب عملی موفق	هدفمند	توصیفی و تحلیل	فراتحلیل
کارشناسان و مدیران شهرداری	پیمایش و مصاحبه	کارشناسان و مدیران مرتبط با موضوع	هدفمند و گلوله برفی	مصاحبه نامه و پرسشنامه	تحلیل کمی، کیفی و تکنیک سوات
شهروندان- ساکن منطقه	پیمایش	ساکنین منطقه	خوشه‌ای چند مرحله ای	پرسشنامه/تکنیک افتراق معنایی	جداول توصیفی دو بعدی کمی
منظر میدانی شهری	مشاهده میدانی	مناظر منطقه شهری	نمونه گیری معیار	چک لیست/برداشت میدانی/عکس/تکنیک برداشت و نقشه نگاری شناختی	تکنیک سوات
نقشه‌های شهری	تحلیل نقشه	نقشه‌های مرتبط با موضوع	هدفمند	اسناد و نقشه	تحلیل بافت سنجی

جدول ۲: روش شناسی پژوهش

باشد. راهبردهای کلان در سه گروه بررسی شده و در نهایت با هم تلفیق شده اند. راهبردهای ارایه شده به شرح زیر می‌باشد:

۱.۵ دیدگاه‌ها و اولویت‌های مدیریت شهری در تهیه برنامه راهبردی و عملیاتی مدیریت منظر شهری:

- تهیه سندی اجرایی و قابل عملیاتی در محورهای انتخاب شده و الگو گرفتن از آنها در محورهای بعدی
- معیارها و الگوهایی برای ساماندهی بخش‌های در حال ساخت
- معیارهایی برای ساماندهی ساختمانها و فضاهای ساخته شده
- ارایه طرح‌های اجرایی برای ساماندهی منظر خیابان‌ها
- مبنا قرار دادن اسناد بالادستی و CDS تهیه شده و تمرکز بر محدوده‌های اعلام شده از سوی مدیریت شهری برای تهیه طرح عملیاتی ساماندهی
- توجه کامل به ویژگی‌های منحصربه‌فرد هر فضا
- در نظر گرفتن هویت کلی منطقه ۲۲ در تهیه طرح‌های موضوعی محورها

۲.۵ اهم دیدگاه‌ها و نظرات شهروندان (شامل: ساکنین، کسبه و ناظرین در فضا)

- مجوزهای ساخت و ساز ساختمان‌های حجیم و خیلی بلند نظم منطقه را کلاً بر هم زده است.

۴. مطالعه موردی: خیابان امیرکبیر (منطقه ۲۲ تهران)

خیابان امیرکبیر در منطقه ۲۲، یکی از خیابانهای مهم و با طول نسبتاً زیاد است. طبق تیپولوژی خیابان‌ها، خیابان امیر کبیر در دسته خیابان‌های با عملکرد و مقیاس شهری قرار دارد. این خیابان در طول مسیر خود دارای تنوع‌ها و تفاوت‌های بسیار زیاد در جنبه‌های مختلف کالبدی، کاربری‌ها، نوع مالکیت‌ها، تراکم، نوع فضاهای عمومی و کیفیت فضای سبز و نوع پیاده‌روهاست. در این مطالعه، این خیابان به توجه به ماهیت قسمت‌های مختلف آن به پنج سکانس تفکیک شده است.

۵. اهداف کلان مدیریت منظر شهری منطقه ۲۲

اهداف کلان با مطالعه مبانی نظری، اسناد بالادستی و استفاده از نظرات ذینفعان صورت گرفته است. اهداف کلان ترسیم شده در سه بخش و طبق نظرات ذینفعان شامل مدیران و کارشناسان شهری منطقه، شهروندان شامل ساکنین، کسبه و ناظران و گردشگران و همچنین مدیران ارشد شهر و کشور در قالب اسناد فرادستی تدوین شده‌است. اهداف کلان، پس از بررسی راهبردهای مدیریت منظر شهری در مقیاس منطقه ارایه شده‌اند. به منظور سامان بخشی به منظر شهری در مقیاس لنداسکیپ، عناصر شهری از جمله خیابان لازم‌است، راهبردهای کلان مدیریت منظر شهری در مقیاس منطقه مورد بررسی قرار گرفته و مبنای ساماندهی و ارایه راهکارها و برنامه‌های عملیاتی

- توجه به سیمای زمین به اندازه سیمای جداره‌ها و ساماندهی سیمای کف در پیاده‌روها و کف در خیابان و میادین
 - استفاده از قابلیت‌های وجود زمین‌های خالی و در دست ساخت و ساز بودن منطقه برای تعدیل و ترکیب متعادل نظام توده و فضا
 - ساماندهی نظام کاربری‌ها متناسب با ظرفیت و چارچوب برنامه راهبردی عملیاتی مدیریت منظر شهری

۶. بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها در

محدود مطالعاتی

بر اساس جداول سوات برای تحلیل نقاط ضعف و قوت و فرصت و تهدیدها، تدوین راهبردهای مدیریت منظر شهری در هر یک از سکانس‌های و در ابعاد مختلف کالبدی، فضایی، فعالیتی، معنایی و بوم و سرزمین به شرح زیر است.

راهبردهای کالبدی خیابان امیرکبیر

• راهبردهای تهاجمی SO:

۱. تقویت خوانایی کالبدی و قابلیت تصویرسازی فضا
۲. ساماندهی تابلوها و الحاقات نماها

• راهبردهای انطباقی WO:

۱. ساماندهی تابلوها و الحاقات نماها، هماهنگی سبکی، فرم‌های معماری، رنگ و مصالح جداره‌ها
۲. هماهنگی دو طرف خیابان با هم

• راهبردهای اقتضایی ST:

هماهنگی خط آسمان، ارتفاع‌ها و متعادل‌سازی حس محصوریت میدان

• راهبردهای دفاعی WT:

ساماندهی سیمای کف پیاده رو و خیابان و فضاهای سبز

راهبردهای فضایی خیابان امیرکبیر:

- راهبردهای تهاجمی SO: افزایش وضوح فضایی میدان
- راهبردهای انطباقی WO: کاهش تمرکز از جزیره وسط فلکه
- راهبردهای اقتضایی ST: افزایش انسجام فضایی میدان در ترکیب با توده ساختمانی
- راهبردهای دفاعی WT: باز بودن دیدها و منظرها برای پیاده‌ها به ویژه دید به کوه‌های شمال و شمالغرب - ساماندهی عناصر مستقر در میدان

راهبردهای فعالیتی خیابان امیرکبیر

- راهبردهای تهاجمی SO: افزایش احساس امنیت و حضورپذیری بیشتر میدان برای گروه‌های اجتماعی مختلف
- راهبردهای انطباقی WO: افزایش احساس امنیت و حضورپذیری بیشتر میدان برای گروه‌های اجتماعی مختلف - ارتقاء سرزندگی در فضای پیاده محور میدان
- راهبردهای اقتضایی ST: تبدیل فلکه به میدان شهری یا شبه‌میدان شهری از طریق اولویت‌بخشی به سواره و تقویت فضاهای جمعی
- راهبردهای دفاعی WT: کاهش هر چه بیشتر جذابیت برای مقیاس سواره و افزایش زیاد جذابیت‌ها برای

- تعادل ساخت و ساز وجود ندارد. خیلی از ساخت و سازها مخصوصا تجاری‌ها در مناطقی که کشش وجود ندارد، در حال ساخت است.

- نیاز به فضاهایی برای تجمع و حضور هم محلی‌ها
- پیاده‌روها وضعیت خیلی نامناسبی دارند.
- کمبود فضای سبز وسط کنار پیاده‌روها و بلوارها
- نامناسب و ناهماهنگ بودن کفپوش پیاده‌روها
- مسدود کرده پیاده‌روها توسط مغازه‌ها
- ساختمانها با هم هماهنگ نیستند
- تیرهای برق نیاز به ساماندهی دارند.
- امنیت در شب کم است.
- توجه به افراد پیاده در شهر

۳.۵. توصیه‌ها و الزامات اسناد بالادستی برای مدیریت

منظر شهری منطقه

- توجه به عناصر طبیعی محدود کننده قلمرو (لبه‌ها) که در ساختار کالبدی آینده نقش مهمی ایفا خواهند کرد. عبارتند از: ارتفاعات شمالی، دریاچه و پارک چیتگر، رود دره کن و وردآورد.
- توجه به نقش عناصر مصنوع در تهیه چارچوب منظر شهری شامل: آزادراه‌ها، بزرگراه‌ها و مرز محدوده کاربری‌های فرامنطقه
- استفاده از رود دره‌های شمالی - جنوبی به منظور تمرکز زدایی از مرکز
- استفاده از تپه‌های چهارگانه تهران (از جمله چیتگر) به عنوان فضای عمومی شهری در محور شرقی - غربی
- استفاده از فرصت اراضی خالی حاشیه مبادی ورودی و خروجی شهر تهران برای شکل‌گیری مراکز و پهنه‌های خدمات دروازه‌ای و ورودی شهر
- حذف کاربری‌های مزاحم و نامتناسب با هویت پیشنهادی منطقه
- توقف صدور پروانه مسکونی
- تجهیز و تقویت محورهای فعالیتی و رونق دادن به مراکز اصلی منطقه
- احیاء و حفظ عرصه‌های سبز و باز عمومی
- فعالیت‌پذیری با تشویق خدمات فرا منطقه‌ای، شهری و فراشهری

۴.۵. تدوین اهداف و راهبردهای کلان مدیریت منظر

شهری در منطقه ۲۲

- افزایش حضورپذیری خیابان‌ها و میادین شهری و ارتقای سرزندگی در فضاها و کیفیت‌بخشی به عرصه‌های عمومی
- ایجاد هماهنگی بیشتر در جداره‌های شهری از طریق کنترل ساخت و سازها از نظر ارتفاع، مصالح، سبک‌های معماری
- ساماندهی عناصر و المان‌ها و تابلوهای مستقر در فضا در راستای افزایش زیبایی بصری
- توجه به هویت منطقه ۲۲ و منحصر بفرد بودن آن از جنبه‌های مختلف و حفظ دیدها و منظرها و بستر طبیعی
- افزایش میزان امنیت و ایمنی در فضاها از طریق نورپردازی‌های مناسب، ساماندهی مسیرهای سواره و پیاده

❖ فرم‌های بالا آمده در خط آسمان که نامتجانس هستند به مرور حذف شوند. برای ساخت و سازه‌های جدید اجازه ساخت اینگونه فرم‌های زاید داده نشود.

❖ هماهنگی دو طرف خیابان با هم

❖ از لحاظ سبک معماری دو طرف خیابان در طول یک سکانس و در فواصلی که یک صحنه شهری را ایجاد می‌کنند ساختمانها هماهنگی داشته باشند.

❖ مصالح ساختمانی دو طرف خیابان در طول یک سکانس با هم هماهنگ باشند

❖ رنگ غالب در اکثر سکانس‌ها، کرم زرد و قهوه‌ای روشن است که بهتر است در هر یک از سکانس‌ها با توجه به غالب بودن رنگها هماهنگی صورت گیرد.

❖ ساماندهی تابلوها و الحاقات نماها

❖ الزام مغازه‌ها به استفاده از تابلوهای متناسب با ابعاد نمای مغازه

❖ نورپردازی مناسب و جلوگیری از خیره گی بیش از حد تابلوها

❖ تابلوهای بانک‌ها و بناهای عمومی با شکل و اندازه ساختمانشان مناسب‌سازی شود.

❖ تعریف چند رنگ پایه برای تابلوهای مغازه‌ها

❖ کاستن از تعدد تابلو هر مغازه و ممنوعیت بیش از یک تابلو در هر جبهه ساختمانی

❖ نصب تابلوها با عناصری که در پشت تابلو قرار می‌گیرند

❖ اجتناب و ممنوعیت نصب تابلوهای بسیار بزرگ

❖ نصب تابلوها در متن نما و اجتناب از نصب و الحاق آن به صورت عنصر زاید

❖ هماهنگی سبکی، فرم‌های معماری، رنگ و مصالح

جدارها

❖ رنگ‌های پایه برای جدارها و عناصر الحاقی از جمله سایبان‌ها، رنگ کرم، سفید و قهوه‌ای روشن توصیه می‌شود (با توجه رنگ‌های غالب موجود در خیابان)

❖ تا حد امکان ساختمانهای دولتی و عمومی (مخصوصا بانک) از رنگ‌های خیلی متضاد با رنگ‌های غالب خیابان اجتناب کنند.

❖ از ساخت ساختمانهای با سبک کلاسیک افراطی جدا اجتناب شود.

❖ سایبان مغازه‌ها نیز از رنگ‌های که دارای هماهنگی با رنگ‌های پایه دارند استفاده شود.

❖ ساماندهی سیمای کف پیاده رو و خیابان و فضاهای

سبزه

❖ تعویض سنگ‌فرش در قسمت‌های تخریب شده

❖ جابجایی تیرهای برق از وسط پیاده‌رو و یا استفاده از کابل‌های زمینی (ترجیحا)

مکت و تماشا و تجمع در دید و مقیاس انسانی و پیاده به-
خصوص در طبقات همکف جدارها

راهبردهای معنایی خیابان امیرکبیر:

- راهبردهای تهاجمی SO: ایجاد یک شخصیت خاص و منحصر بفرد برای میدان
- راهبردهای انطباقی WO: قابلیت خاطره‌سازی فردی و جمعی
- راهبردهای اقتضایی (ST): تقویت نشانه‌ها و نمادهای طبیعی
- راهبردهای دفاعی (WT): استفاده از نمادهای میدانی ایرانی با توجه به شخصیت و کاراکتر میدان

راهبردهای بومی سرزمینی خیابان امیرکبیر:

- راهبردهای تهاجمی SO: تقویت عناصر و المان‌های معماری و شهرسازی بومی و پایدار
- راهبردهای انطباقی WO: بهبود شرایط آسایشی و اقلیمی در بخش پیاده میدان
- راهبردهای اقتضایی (ST): حفظ تعادل اکوسیستم طبیعی میدان و محدوده بلافضل آن

۷. راهکارهای مدیریت منظر شهری در محورها و

فضاهای مورد مطالعه

راهکارهای مدیریت منظر شهری در این خیابان با توجه به ویژگیهای مختلف کالبدی، فضایی، فعالیتی، معنایی و بومی ارایه شده‌است.

۱۰.۷. راهکارهای کالبدی مدیریت منظر امیر کبیر

❖ تقویت خوانایی کالبدی و قابلیت تصویرسازی فضا

- ❖ استفاده از تقاطع‌ها در خوانایی خیابان
- ❖ شاخص‌سازی برخی ساختمانها در طول مسیر برای افزایش خوانایی
- ❖ پرهیز از جزییات بیش از حد در نماهای ساختمانی
- ❖ استفاده از درختانی که در مقیاس دید انسان فاقد شاخ و برگ متراکم هستند

❖ هماهنگی خط آسمان، ارتفاع‌ها و متعادل‌سازی حس محصوریت

- ❖ در ساخت و سازه‌های جدید اختلاف ارتفاع ساختمانهای کنار هم بیش از یک طبقه نباشد.
- ❖ در کنج‌ها و تقاطع‌ها حداکثر اختلاف طبقات ساختمانها بیش از دو طبقه نباشد (در تقاطع‌های فرعی یک طبقه و تقاطع‌های اصلی و مهم دو طبقه)
- ❖ با توجه به عرض خیابان، تعداد طبقات به طور متوسط ۵ طبقه بیشتر نباشد.

❖ نورپردازی کنج ها و فضاهایی که رفت و آمد کمتر صورت می گیرد، اصلاح شود.

❖ تقویت حضورپذیری و سرزندگی و انعطاف پذیری

خیابان

❖ با ایجاد فضاهای باز و انعطاف پذیر در بخش شمالی خیابان و در تقاطع هایی که فضای باز قابل توجهی وجود دارد، امکان فعالیت های موقت فراهم شود.

❖ با نورپردازی مناسبی خیابان متنوع تر شود.

❖ ساختمانهای عمومی و دولتی برای انجام نورپردازی مناسب با شخصیت کلی خیابان و در هماهنگی با هم تشویق و توصیه شوند.

❖ امکان استقرار موقت میلمان و اثاثیه غذاخوری-ها و فعالیت هایی که محل اسایش شهروندان نشوند در بخش هایی که فضای باز وجود دارد، فراهم شود.

❖ محل هایی برای حضور اقشار جامعه از جمله زنان، کودکان و سالخوردگان در سکنس ها فراهم شود.

❖ ساماندهی حرکت های سواره و پیاده

❖ با توجه به ماهیت شهری خیابان امیرکبیر و حجم نه چندان زیاد خودروها، باید از حرکت خودروها با سرعت زیاد جلوگیری شود.

❖ ایستگاه های اتوبوس در نزدیک تقاطع ها نباشند

❖ محل استقرار خودروها در حاشیه تعریف و ترسیم گردد.

❖ تقاطع ها خط کشی و ساماندهی شوند.

❖ با استفاده از علائم گرافیکی در کف خیابان و پیاده رو مسیرهای حرکتی جهت دهی بهتر شود.

❖ ۳.۷. راهبردها و راهکارهای فضایی

❖ ساماندهی و هماهنگی عناصر مستقر در فضا

❖ درختان از لحاظ ارتفاع و نوع با هماهنگی شوند.

❖ هرس درختان مخصوصا درختانی که در دید مسیرهای پیاده هستند.

❖ صندوق های صدقات و کیوسک ها و جعبه های برق و مخابرات در محل هایی که باعث مزاحمت در حرکت هستند، جایابی مجدد شوند.

❖ تابلوها و علائم راهنمایی و رانندگی تا حد امکان با هم ادغام و ساماندهی شوند.

❖ عناصر و المان های موجود در فضا از لحاظ رنگ با هم هماهنگ شوند.

❖ حفظ و تقویت دیدها و منظرهای خوب

❖ انتهای خیابان در سکنس آخر برای در دید بودن منظر ساختمانهای دوردست باز باشد.

❖ دید به سمت کوه های شمالی با ساختمانهای مرتفع مخدوش نشود.

❖ جابجایی پست های برق و مخابرات از فضای پیاده رو

❖ زیباسازی دکل هایی که به هر نحوی امکان جابجایی وجود نداشته یا نیاز به زمان هست.

❖ ترمیم دیوارهای باغچه های حاشیه پیاده رو

❖ انداختن بست ها و محافظا در پای درختان مستقر در فضای پیاده رو

❖ حفظ درختان مستقر در پیاده و ایجاد فضا سازی برای نشستن و استقرار بعضی فعالیت ها یا هنر خیابانی

❖ ۲.۷. راهبرها و راهکارهای فعالیتی- اجتماعی

❖ توزیع متعادل کاربریها در طول خیابان و دو طرف

خیابان

❖ سمت شمال خیابان از لحاظ حضور کاربری های تجاری تقویت شود

❖ در طول خیابان و در سکنس های مختلف توزیع کاربری هایی که خیلی بار جمعیتی و ترافیکی ایجاد می کنند باید توزیع مناسب و منطقی باشد. سکنس های میانی دارای تجاری ها و ساختمان های با بار ترافیکی سواره و انبوه جمعیت پیاده هستند در حالیکه ابتدا و انتهای سکنس بسیار کم تراکم تر و خلوت تر است)

❖ ایجاد و تقویت فضاهای جمعی و همگانی

❖ طراحی و از استفاده از تقاطع ها به عنوان فضای جمعی

❖ ایجاد گشودگی هایی در پیاده روها در جاهایی که عرض معبر اجازه می دهد

❖ فضاهای باز بدون طراحی با رویکرد تقویت فضاهای جمعی بازطراحی شوند

❖ برای هر سکنسی و در هر طرف خیابان حداقل فضای جمعی مناسب برای گروه های مختلف ایجاد شود.

❖ در انتهای سکنس که فضای باز رها شده وجود دارد، می توان فضای جمعی و همگانی ایجاد کرد.

❖ ارتباط بصری و دسترسی مناسب بین فضای پیاده رو و همکف ساختمانهای تجاری و عمومی

❖ حذف پله های موقت فلزی الحاقی به همکف مغازه ها

❖ ایجاد دسترسی از داخل مغازه ها به مرور

❖ دقت در نظارت بر اجرای بر و کف در ساخت ساختمانهای لبه خیابان

❖ تشویق ایجاد پیش ورودی برای فضاهای عمومی و ساختمانهای بزرگ

❖ سطوح شفاف و قابل دید مغازه ها تقویت و تشویق شود

❖ برای افزایش جذابیت و سرزندگی خیابان، با تشویق نورپردازی- های داخل مغازه ها عمق مغازه ها قابل رویت تر باشد.

❖ ارتقاء امنیت

- ❖ کوه‌ها به عنوان پس زمینه ساختمانها و خط آسمان مد نظر قرار گیرد
- ❖ مصالح طبیعی در کف سازی(مخصوصا سنگهای طبیعی و رودخانه‌ای و ماسه طبیعی ...) و هنرهای خیابانی مورد استفاده و تاکید قرار گیرد.
- ❖ تاج درختان و شکل آنها در ترکیب با فضای باز و همچنین توده‌های ساختمانی مورد استفاده قرار گیرند.

❖ تقویت بهره‌گیری از عناصر نمادین معماری ایرانی

- ❖ در طراحی نماها به صورت نمادین از عناصر معماری ایران استفاده شود.

۵.۷. راهبردها و راهکارهای بومی و سرزمینی

راهکارهای مربوط به راهبرد بومی به شرح زیر می باشند.

❖ بهبود شرایط آسایشی و اقلیمی

- ❖ از خاصیت خنکی و تلطیف هوا توسط آب در اشکال مختلف ان استفاده شود.
- ❖ با توجه به خشکی هوا استفاده از درختان و سبزینه هایی که تولید رطوبت می کنند بیشتر استفاده شود
- ❖ سایه اندازی فضای پیاده روها و فضاهای مکث بیشتر از طریق عناصر طبیعی از جمله درختان صورت گیرد.
- ❖ برای عبور نور در پیاده رو جبهه شمالی از درختان برگ ریز بیشتر استفاده شود.
- ❖ از مصالح روشن و بازتابنده ای که ایجاد خیرگی نور در کف می کنند اجتناب شود.
- ❖ مصالح لغزنده در فصول بارانی و برفی در پیاده روها مورد استفاده قرارگیرند
- ❖ مصالح با بافت متوسط در کفسازی استفاده شود

❖ تقویت عناصر و المان های معماری و شهرسازی بومی

و پایدار

- ❖ از الگوهای مختلف فضا سازی برای ایجاد سلسله مراتب فضایی در فضای باز و فضای پیاده‌روها استفاده شود.
- ❖ اشکال مختلف استفاده از آب در خیابان مورد استفاده قرارگیرد(فواره، ریختن از سطح بالاتر، روان شدن در جهات مختلف، تولید صدا، ایجاد لطافت و...)
- ❖ مصالح قابل بازیافت بیشتر مورد استفاده قرارگیرد.
- ❖ از المان های معماری سنتی به شیوه های نوین در طراحی عناصری چون تابلوها، فضاهای خدماتی مانند ابخوری و هنرهای خیابانی بهره گرفته شود.

نتیجه گیری

با توجه به اینکه در شهرهای معاصر بحث‌های تعلق مکانی، خاطره-انگیزی، تعلقات جمعی، داشتن نقشه‌های ذهنی مشترک، مشارکت‌های

- ❖ برای جداره سازی فضاهای باز از عناصر نرم چون درختان بهتر است استفاده شود.

❖ توجه به فضا به عنوان عنصر سازمان دهنده در خیابان و تقاطع ها

- ❖ ساماندهی مجدد تقاطع ها با توجه به نوع فضای شکل گرفته مابین توده های ساختمانی انجام شود.
- ❖ شکل فضاهایی که در کنج ها ایجاد می شوند مورد توجه جدی قرار گیرد.
- ❖ با ایجاد گشودگی در فضای ساختمانهای در حال ساخت، فضای مابین شکل گیرد.
- ❖ انتهای خیابان، فاقد ویژگی های یک نقطه انتهایی است، باید از این نظر تقویت شود.

❖ ترکیب متعادل فضا متناسب با توده های ساختمانی

- ❖ فضاهای باز بین ساختمانهای بلند تا زمان ساخته شدن، جداره موقت داشته باشند.
- ❖ اختلاف ارتفاع زیاد ساختمانهای پیرامون هم در دراز مدت کاهش یابد.
- ❖ حجم ساخت وسازها و فضاهای خالی در طول سکنس‌ها باید متعادل باشند. در برخی قسمتها تمرکز ساخت و ساز با ارتفاع زیاد و خالی بودن برخی قطعات بر این گسستگی فضایی اضافه کرده‌اند.
- ❖ بین دو طرف ساختمان از لحاظ تمرکز توده‌های ساختمانی تعادل باشد.

۴.۷. راهبردها و راهکارهای معنایی، نمادین و نشانه‌ای

❖ ایجاد و تقویت عناصر نمادین و نشانه‌ای ساختمانی

- ❖ ساختمانهای نشانه‌ای حفظ شوند
- ❖ در تقاطع‌های اصلی مخصوصا در تقاطع های گلها، هاشم زاده، کاج، ساختمانهایی برای تاکید بر گره بودن و نقطه کانونی بودن با ویژگی های ساختمانهای نشانه ای طراحی شود
- ❖ تقویت هنجارهای مشترک بین شهروندان از طریق برنامه‌های مشارکتی

❖ ایجاد نقاط عطف در تقاطع‌ها

- ❖ شاخص کردن تقاطع ها از فواصل ابتدا و انتهای خیابان به لحاظ ارتفاعی
- ❖ شاخص کردن جداره‌ها برای افرادی عبوری
- ❖ شاخص کردن کف و فضای باز تقاطع‌ها برای افرادی که در فضا حضور داشته و در حال نظاره و مکث و تماشا و نشستن هستند.
- ❖ شاخص کردن عناصر مستقر در تقاطع‌ها به همراه اجتناب از مسدود کردن دیدها و منظرها

❖ تقویت نشانه‌ها و نمادهای طبیعی

- ❖ از شکل درختان در طراحی فضاهای باز و پیاده‌روها استفاده شود.

منطقه در اولویت اول مدیریت شهری این منطقه قرار گیرد. برنامه راهبردی مدیریت منظر باید واجد ویژگی‌هایی متعددی برای امکان کنترل و نظارت کارآمد و مستمر، انعطاف‌پذیری، هویت‌بخش، تعلق آفرین، و مبتنی بر خلق فضای عمومی شهری سرزنده، پویا، اجتماعی و متناسب با فرهنگ ایرانی-اسلامی باشد. برنامه راهبردی مدیریت منظر شهری به‌صورت شفاف بیانگر ضرورت توجه همزمان به ابعاد ماهوی (فرم و منظر شهر) و رویه‌ای (فرایند تحقق) در بهسازی سیمای منطقه خواهد بود، که محتوای دیگر اسناد شهر تهران و منطقه را تکمیل و تدقیق می‌نماید. برنامه مبنای اتخاذ تصمیمات برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت شهری قرار گرفته و کیفیت محیط را در راستای اهداف طرح جامع جدید تهران و طرح تفصیلی منطقه ارتقاء خواهد بخشید.

مردمی و انس مردم با محیط، تعاملات اجتماعی و حفظ منظر فرهنگی و منظر میراثی از اهمیت و ارزش فوق‌العاده‌ای برخوردار است، ضرورت دارد تا در جهت دستیابی به این عناصر کیفیت‌بخش به‌صورت مداوم، محیط پایش و ارزیابی شود. همانطور که مطالعات صورت‌گرفته و بررسی‌های مقدماتی نشان می‌دهد، منطقه ۲۲ به‌رغم داشتن فرصت‌های بسیار زیاد برای ایجاد محیطی سالم و دلپذیر و با هویت به‌دلیل حجم انبوه ساخت و ساز و تغییرات بسیار گسترده در آن در بازه‌های زمانی کوتاه، در معرض تهدیدهای جدی از دست‌دادن کیفیات فضایی خود است. پایش، ارزیابی و ارایه برنامه مناسب برای کنترل و مدیریت این تهدیدها و امکان انعطاف‌پذیری در کنترل و نظارت ساخت و سازها، نیازمند یک برنامه مشخص و مدون است. سرعت ساخت و ساز در منطقه ایجاد می‌کند برنامه راهبردی برای مدیریت سیما و منظر این

منابع

- برک، اگوستن (۱۳۸۷) منظر، مکان، تاریخ، ترجمه: مریم السادات منصور، فصلنامه باغ نظر، سال پنجم، شماره نهم
- برومند، اسفندیار، ۱۳۷۴، میدان فضای شهری گمشده در شهرسازی امروز ایران، مجموعه مقالات ارگ، جلد ۲، سازمان میراث فرهنگی، تهران، ص ۱۳.
- بهزادفر، مصطفی (۱۳۸۶) طراحی شهری در کرمان؛ خیابان‌های ابن سینا و ایران منش، فصلنامه آبادی، سال هفدهم، شماره ۵۶
- پاکزاد، جهان‌شاه، ۱۳۸۴، راهنمای طراحی فضای شهری، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۵) سیمای شهر: آنچه کوبین لینچ از آن می‌فهمید، فصلنامه آبادی، سال شانزدهم شماره ۶۸.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۵) سیمای شهر: آنچه کوبین لینچ از آن می‌فهمید، فصلنامه آبادی، سال شانزدهم، شماره ۵۳، ۲۶-۲۰.
- کالن، گوردن (۱۳۷۷) گزیده منظر شهری، ترجمه منوچهر طیبیان، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، تهران.
- گلکار، کوروش (۱۳۹۲) سیما و منظر شهری تهران؛ تحلیل از برنامه راهبردی طراحی شهری و مدیریت منظر شهری، دو فصلنامه دانشگاه هنر، بهار و تابستان ۹۲، شماره ۱۰.
- گلکار، کوروش (۱۳۸۵) مفهوم منظر شهری. فصلنامه آبادی، شماره ۵۳، صفحه ۳۸ تا ۴۸.
- لینچ، کوبین (۱۳۸۷) سیمای شهر، ترجمه منوچهر مزینی، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، تهران.
- لینچ، کوبین (۱۳۸۷) سیمای شهر، ترجمه منوچهر مزینی، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، تهران
- محمودی، سید امیر سعید (۱۳۸۵) منظر شهری؛ مروری بر چند نظریه، فصلنامه آبادی، سال شانزدهم، شماره ۵۳، صص ۶۲-۵۴
- محمودی، سید امیر سعید (۱۳۸۵) منظر شهری؛ مروری بر چند نظریه، فصلنامه آبادی، سال شانزدهم، شماره ۵۳، صص ۵۴-۶۲
- منصوری، سیدامیر (۱۳۸۹) چیستی منظر شهری، ماهنامه منظر شماره ۹، مرداد ۱۳۸۹.
- منصوری، سید امیر (۱۳۸۳) درآمدی بر شناخت معماری منظر، فصلنامه باغ نظر، سال اول، شماره دوم، صص ۷۸-۶۹
- منصوری، سید امیر (۱۳۸۳) نقدی بر بیانیه همایش سیما و منظر شهری؛ تجارب جهانی و چشم‌انداز آینده، فصلنامه باغ نظر، سال اول، شماره دوم، صص ۹۶-۹۴
- یگانه، منصور، بمانیان، محمدرضا (۱۳۹۴)، معرفت‌شناسی فازی و سازگاری روش شناختی آن با پژوهش‌های معماری و شهرسازی، فصلنامه مدیریت شهری ۱۳۹۴، پاییز، دوره ۱۴، شماره ۴۰، صفحه ۳۱۳ تا صفحه ۳۲۵.
- یگانه، منصور، بمانیان، محمدرضا، عینی فر علی‌رضا، انصاری مجتبی (۱۳۹۳)، بررسی رابطه مکان مندی فضاهای عمومی شهری با ادراک پیوستگی ساختمان و شهر، فصلنامه مدیریت شهری، پاییز ۱۳۹۳، دوره ۱۳، شماره ۳۵، صفحات ۱۸۱ تا صفحه ۱۹۹.
- هدمن، ریچارد و آندرو یازوسکی، ۱۳۷۰، مبانی طراحی شهری، راضیه رضازاده و مصطفی عباس زادگان، انتشارات علم و صنعت ایران.

- Carmona, M. et.al (2006) **public places, urban spaces**, Architectural Press, Oxford.
- Ellin, N. (2006) Themes of Postmodern Urbanism, in: the Urban Design Reader, (Eds) Larice, M. & Macdonald, E., Routledge.
- Mossop, E. (2006) Landscape of Infrastructure, in the Landscape Urbanism Reader, (ed.) Waldheim, C., Princeton Architectural Press, New York.
- Relph, E. (1987) the Modern Urban Landscape, Croom Helm Ltd, New South Wales.